

**Венеційський простір роману «Перверзія»
Ю. Андруховича**

Важливу роль у розкритті концепції роману «Перверзія» відіграє венеційський часопростір. На думку Р. Харчук, письменник ставить питання майбутнього існування людства, можливість чи неможливість подолати відчуження українського і європейського культурних просторів. Тому припускаємо, що це місто автор обирає не випадково. З одного боку, у творі Ю. Андруховича Венеція – це інфернальне місто, «місто-привид», що перебуває на межі смерті, оскільки йде під воду. А з другого – має семантику простору, у якому є підказка людині, як не допустити наближення кінця. Венеція уособлює культурний центр Західної Європи з давньою історією та традицією карнавалу, що в постмодерній літературі набуває особливого значення: пошук варіантів розв'язання глобальних проблем, порятунк сучасного суспільства від бездуховності (замість втрачених любові й віри). Саме такі завдання поставлено перед учасниками семінару «Посткарнавальне безглуздя світу: що на обрії?», серед яких і головний персонаж роману Стах Перфецький, представник української нації.

Ю. Андрухович пояснює, що обирає саме Венецію як місце розвитку дії роману тому, що, незважаючи на невелику територію, тут зібрано всі попередні надбання людства. Через брак вільного місця різні епохи культури нашаровуються одна на одну й доволіно проявляються, що створює дисгармонію. Через перенасичення інформацією світ перетворюється на безглуздя. Людина відчуває ворожість, внутрішню дезорієнтацію, відсутність затишки й сенсу існування в такому просторі й розцінює його як чужий, як глобальний антидім. Перебування в просторі антидому посилює почуття туги, страху, розгубленості Перфецького.

Не випадково й те, що головним персонажем роману виступає український поет-богема з розірваною свідомістю. С. Андрусів пояснює такий загальний стан українців зовнішньою розінтегрованістю (яка склалася історично) українського простору, що довгий час належав різним країнам. За класифікацією міст Ю. Лотмана, Венецію відносимо до ексцентричних структур, що тяжіє «до відчиненості, відкритості й культурних контактів»

(Ю. М. Лотман). Тому основним мотивом у творі є мандрівництво Стаха Перфецького із замкненого світу Сходу на відкритий Захід у пошуках самоідентичності. Специфікою обох світів є їх межовий характер й ірреальність, уявність: Чортопіль, що репрезентує Схід, існує тільки в художній дійсності, а Венеція представлена через нецілісну свідомість Стаха як інфернальний, переповнений речами світ, у якому персонаж прагне зникнути. Межу між двома примарними просторами Перфецький перетинає територіально, долаючи кордони завдяки втручанням надприродних сил, а також у власній свідомості через обряд жертвоприношення, на якому вмирає разом з рибою-тотемом. На думку В. Топорова, «перехід крізь межу смерті до «нового» життя відзначається набуттям «нового» простору», тому смерть також розглядаємо як варіант мандрів.

Венеційський простір складається з мікротопосів, що символізують чужий або маргінальний простір: лабіринтів, антидомів, порогів, дверей тощо. У такому просторі головний персонаж «Перверзії» як постмодерний індивід постійно знаходиться в межовій ситуації, у стані розпачу та розгубленості. Такі прояви психіки характерні для персонажів, які потрапляють до лабіриту. Текст роману насичений різними образами лабіриту: це хронотопи вулиць, мостів, коридорів тощо. І. Біла центральним лабіринтом тексту визнає той, що знаходиться у свідомості Стаха Перфецького.

Однією з особливостей роману «Перверзія» є наявність інтертекстуальних зв'язків з романом «Майстер і Маргарита». Насамперед, на нашу думку, це виявляється в семантиці образів антидому. Простір антидому представлений у романі готелем, де зупинився, а згодом покінчив життя самогубством Стах, і будинком, у якому відбувається містичний бал. Готель «Білий Лев» нагадує будинок-привид, оскільки, відомо, він перестав існувати як готель ще наприкінці XVIII століття. Можна провести інтертекстуальні зв'язки з романом М. Булгакова «Майстер і Маргарита». Так, Майстер шукав на землі дім, де відчуватиме спокій і затишок, а знайшов його у світі потойбічному, порвавши з життям у кімнаті, у якій мешкав. В інфернальному будинку, наділеному характерними ознаками антидому, святкування з нагоди закінчення семінару в «Перверзії» нагадує бал сатани з роману «Майстер і Маргарита». Тут звучить музика в хаотичному, незрозумілому виконанні, що передає нестійкий психічний стан індивіда

в абсурдній дійсності. Потужне освітлення дезорієнтує людину, тому вона не може об'єктивно оцінити бачене. Звичайна кімната з учасниками семінару поступово перетворюється на зібрання надприродних сил – простір смерті, де зникає межа між реальним та ірреальним, час зупиняється і прискорюється. Учасники семінару перероджуються й об'єднуються в єдине ціле, щоб здобути вічне життя.

Отже, художній простір роману «Перверзія» представлений топосом Венеції, що набуває семантики центру світової культури, невеликої території, у якій надлишок попередніх надбань людства створює хаос. Венеційський простір розглядаємо як ексцентричний, відкритий для змін, перетворень і дії інфернальних сил. Тому Венеція постає як фантастичне, примарне, маргінальне місто, у яке персонаж потрапляє через поріг смерті й відродження. А карнавал – як сучасний засіб порятунку людства, що замінив любов. Тож простір карнавалізований, межі між реально баченим і уявним у ньому відсутні. Венеційський простір складається з мікротопосів антидому, порогу, лабіринту, дороги і в цілому набуває семантики простору смерті, у якому утверджується циклічність земного існування й вічне життя за межами видимого світу, очищення через переродження.